

УДК 378.6:656.2.071.1:005.3(043.3/5)

Р. В. СУЩЕНКО

кандидат наук з державного управління, доцент
Запорізький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВНЗ ЗАСОБАМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

У статті розкрито актуальність і педагогічне значення позааудиторної роботи у формуванні управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту, причини її неефективного впливу на розвиток загальної культури й професіоналізму випускників залізничних ВНЗ.

Ключові слова: позааудиторна робота, управлінська культура, викладач, форми позааудиторної роботи, залізничні ВНЗ.

Розвиток сучасного залізничного транспорту залежить не тільки від інтелектуального, а й від духовного розвитку залізничних кадрів. Людський фактор є обов'язковою умовою функціонування безпечного й комфортного для людини залізничного транспорту, а тому зміст і форми позааудиторної роботи мають бути орієнтовані на вирішення життєво важливих для студентів проблем сучасного професійного життя, їхньої управлінської культури та її впливу на зміст і цінності культури виробничих стосунків, поведінку й мову, творче піднесення та ентузіазм; на віртуозність професійного мислення, на авторитет і переконливість їхніх продуктивних управлінських рішень в умовах інтенсивно змінюваного соціуму: виробничо-технологічної, організаційно-управлінської, проектно-конструкторської діяльності.

Розвитку управлінської культури майбутніх інженерів у позааудиторній роботі присвячено обмаль наукових праць. Але серед них є такі, які наразі уможливають дослідження цієї проблеми, у якій домінує найважливіша складова професійної підготовки інженерних кадрів – процес самовиявлення управлінської культури та її реалізації поза навчанням у ВНЗ. Цьому сприяють наукові пошуки С. Амеліної, І. Беха, Г. Бреславської, Н. Волкової, О. Ігнатюк, З. Курлянд, О. Пономарьова, В. Рибалки, О. Романовського, І. Сидір, С. Сисоєвої, Т. Шаргун та ін.

Як небезпідставно останнім часом свідчать психологи, відсутність управлінської культури інженера на виробництві спричиняє внутрішній неспокій людей, створює умови для неврозів, реактивної тривожності, всеохопного незадовільного ставлення і до праці, і до людей. Думка про те, що прогресивність сучасного інженера полягає тільки в техніці вирішення проблеми стійкого випереджального розвитку всієї залізничної галузі, є хибною. Планка управлінської культури інженера-залізничника буде й надалі підвищуватися – без неї суспільний організм будь-якої галузі є лише інертною жалюгідною сутністю.

За нашою гіпотезою, суттєві позитивні зміни в формуванні управлінської культури майбутнього інженера залізничного транспорту відбуваються за рахунок соціалізації, універсальної єдності всіх ланок університетського впливу на оновлення та гармонізацію професіоналізму, інноваційного забезпечення розвитку культурного потенціалу, першочергових професійних інтересів, процесів прискорення адаптації до практичної інженерної діяльності.

Серед бар'єрів, які перешкоджають створенню для цього необхідних умов у вищих технічних закладах України, є орієнтація вищої освіти тільки на аудиторні стандарти, модернізацію педагогічних технологій аудиторного професійного навчання.

Мета статті – розкрити можливості позааудиторної роботи ВНЗ у формуванні управлінської культури майбутніх інженерів залізничного транспорту.

Позааудиторну діяльність в українських університетах здійснюють такі суб'єкти виховної роботи:

– ректорат як суб'єкт-організатор виховної роботи в цілому; наразі в багатьох вищих навчальних закладах уведено для цього посаду проректора з виховної роботи;

- ради кафедр гуманітарних дисциплін;
- рада чи комісія з питань виховної роботи;
- керівники управлінських структур навчального закладу;
- колективи всіх без винятку кафедр;
- ради наставників академічних груп факультетів;
- куратори, наставники академічних груп;
- студентські академічні групи, об'єднання за інтересами;
- усі викладачі та співробітники закладу;
- коменданти гуртожитків;
- члени правління клубів.

Проректор з виховної роботи здійснює управління та контроль за всіма підрозділами загалом (факультетами, кафедрами, студентськими клубами тощо) [3, с. 194].

На думку дослідниці, нині законодавча й виконавча влада України, хоча й дуже повільно, але звертається до потреб науково-технічного прогресу, його носіїв і творців. З'явилися урядові постанови про розвиток в Україні, зокрема й у вищій школі. Проте обсяг фінансування досі є мізерним [3, с. 165]. Науково-дослідна діяльність студентів (НДДС) у вищій школі є важливим компонентом підготовки висококваліфікованих кадрів відповідних профілів. Традиційно склалися дві різні групи форм НДДС:

1) ті, що є складовою навчального процесу (підготовка наукових рефератів на задану тему; виконання дослідницьких лабораторних робіт і домашніх завдань, що містять елементи творчого пошуку; дослідницькі завдання на період усіх видів практики; навчальні наукові семінари; виконання курсових робіт, дипломних (кваліфікаційних) проектів);

2) ті, що виконують у позалекційний час (робота студентських гуртків і проблемних груп, студентського науково-творчого товариства (СНТ) [3, с. 167].

Безпосередньо позааудиторними формами роботи в університеті є такі:

– *масові форми* позааудиторної роботи, у якій беруть участь усі або більшість студентів (форуми, фестивалі, конкурси, конференції тощо);

– *групові форми* (науково-дослідні секції й гуртки, художні та спортивні клуби, студії, товариства, цільові екскурсії на базові виробництва та організації, спільна робота з ними, соціально-корисні справи, добровільна участь у літніх роботах залізничного транспорту та дослідництві, комп'ютерне листування та консультування тощо);

– *індивідуальні форми* (допомога кожному студенту за конкретними видами позааудиторної роботи (наукові консультації, підготовка до науково-професійних виступів у інших країнах світу, комп'ютерні види спілкування з професором, інформаційно-виробнича робота, інноваційно-творча співпраця тощо).

Треба констатувати, що багато талановитих викладачів вищих технічних закладів, маючи глибокі, фундаментальні знання з фахових дисциплін, не можуть у повному обсязі їх реалізувати через недостатнє володіння педагогічними технологіями позааудиторної роботи та слабку психолого-педагогічну підготовку, стрижнем якої є культурно-ціннісна парадигма її моделі, організаційна свобода, соціально-педагогічна доцільність розвитку особистості, власні пріоритети творчого самовиявлення, ґрунтовані на багатопрофільному людиноцентристському підході, широкому й відкритому доступі до розмаїття позааудиторного професійно-творчого самовиявлення у вільний від аудиторного навчання час, де навчаються не дисципліні, а фаховості.

У позааудиторній роботі студенти мають навчитись практично використовувати основні положення та методи, які вони вивчали на заняттях із соціальних, гуманітарних, економічних і спеціальних наук, щодо вирішення професійних інженерних завдань: аналіз економічних проблем і суспільних процесів, визначення цілей, планування, організація, стимулювання й доцільне використання особистісних управлінських ресурсів у житті виробничих колективів, гарантоване забезпечення використання для успішної роботи управлінської культури, реалізація стратегії професійного самоздійснення та саморозвитку на основі культуротворювальної взаємодії в контексті культурно-значеннєвої реальності.

Ми переконані, що для цього необхідно мати особливу педагогічну технологію й орієнтацію на її результат. Для підтвердження цієї думки звернемося до відомих і авторитетних науковців-психологів.

За С. Рубінштейном, “суб’єкт у своїх діяннях, у актах своєї творчої самодіяльності не тільки виявляється й розкривається; він у них створюється й визначається. Тому через те, що він робить, можна визначити те, ким він є; спрямованістю його діяльності можна визначити й формувати його самого... У творчості створюється й сам творець. Лише у створенні

...етичного, соціального цілого створюється моральна особистість. Лише в організації світу думок формується мислитель; у духовній творчості виростає духовна особистість. Є тільки один шлях (якщо це шлях для створення великої особистості) – велика праця над великим творінням. Особистість тим більш значуща, чим більша її сфера діяльності, той світ, у якому вона живе, і чим завершенишим він є, тим завершеною є сама особистість. Одним і тим самим актом творчої самодіяльності, створюючи і його, і себе, особистість створюється й визначається, лише коли стає її повноправною складовою” [2, с. 106].

Саме з огляду на це особливого значення в своєму дослідженні ми надавали пріоритету розвитку ієрархії духовних цінностей носіїв управлінської культури, підвищенню загальної, етичної та професійної культури, спрямуванню позааудиторної роботи на внутрішнє професійне самовдосконалення майбутніх інженерів, на випереджальний розвиток їхнього професіоналізму.

На відміну від навчального процесу, позааудиторна робота за певних педагогічних умов додатково забезпечує професійний розвиток і саморозвиток особистості студента, передбачаючи розкриття його індивідуального творчого потенціалу, допомагаючи йому в самопізнанні, самореалізації, самовизначенні, формуванні культури життєдіяльності.

Але формування управлінської культури, за нашою концепцією, забезпечують у позааудиторній роботі інші, ніж у процесі навчання, форми та методи, утім педагогічні парадигми формування управлінської культури є тими самими, що й у процесі навчання, а саме:

- диверсифікація – урізноманітнення вибору форм самовиявлення управлінської культури, її спрямованість на практичне засвоєння;
- виконання в процесі позааудиторної роботи захоплюючих професійно-управлінських культурологічних проектів і їх презентація, що ґрунтуються на свідомому закріпленні знань і особистісних якостей у практичному втіленні управлінської культури в умовах позааудиторної роботи;
- привселюдна презентація результативних творчих управлінських задумів, проектів, які визначають і оцінюють їх приналежність до інженерної еліти.

Якщо інтегрувати педагогічне значення позааудиторної роботи, то воно концентрується навколо таких її головних педагогічних ознак самоцінності й значущості.

По-перше, спрямованість позааудиторної роботи студентів “на себе”, на усвідомлене й самостійне засвоєння ними нового досвіду практичного виявлення управлінської культури за власним бажанням.

По-друге, самостійна управлінська діяльність студента в позааудиторній роботі завжди інноваційна.

По-третє, цю діяльність, як правило, студенти сприймають як здобуток, як найкращий засіб пошуку себе іншого, “нового”; як результат влас-

ної діяльності в професійній самореалізації в процесі практичного самозбагачення.

Максимальним результатом ефективного впливу позааудиторної роботи на формування управлінської культури майбутнього інженера залізничного транспорту мають бути спрямованість на позитивні зміни майбутньої професійної діяльності, відчуття потреби в змінах культури міжособистісних відносин і власної особистості на краще, виявлення виробничих проблем і прагнення принципових змін у визначенні нових цілей професійної діяльності, плануванні нововведень, самостійному аналізі, розробленні, проектуванні, побудові моделі успішної організації практичного здійснення певних бажаних виробничих нововведень тощо.

Найважливішими педагогічними ознаками позааудиторної роботи є: гнучкість; адаптація до потреб, інтересів, процесів і подій, що відбуваються у суспільному житті та на Укрзалізниці в умовах інноваційних змін; неухильне наближення до ідеалу, до вершин професіоналізму; володіння технікою й управлінською культурою.

Педагогічний супровід формування в майбутніх інженерів залізничного транспорту управлінської культури і в процесі навчання, і в позааудиторній роботі є *соціально-педагогічним феноменом розвитку професіоналізму фахівця, особливістю якого є постійне прагнення до оновлення й удосконалення інженерної праці, відповідальність і відданість справі, багатство запропонованих управлінських рішень, культура аналізу, планування й успішної організації психологічно комфортного спілкування й духовної взаємодії з людьми.*

Ю. Зінківський наголошував на тому, що необхідно, щоб не студент “обертася” навколо системи вищої освіти, а щоб вона – навколо студента, адже він (студент) є центром її (системи освіти) кристалізації. Вона повинна надавати освітянські послуги на будь-якому етапі його життя при майже довільній стартовій базі знань.

Тому висока якість позааудиторної роботи передбачає її привабливість і можливість для студентів самостійно визначатись у виборі форм особистісного самовиявлення важливої складової професіоналізму – управлінської культури.

Але позапланова діяльність для одного студента може бути просто навчальною діяльністю для іншого. Учасники дослідження в межах програми TREE (Teaching and Research in Engineering in Europe) погодилися, що примусова й обов’язкова діяльність не може бути зарахована до позапланових заходів.

Педагогічний супровід позааудиторної роботи зі студентами мають здійснювати не тільки викладачі залізничних ВНЗ, а й представники ректоратів, науково-дослідні служби, науковці лабораторій, організатори НДРС, куратори, випускники ВНЗ, роботодавці тощо.

Педагогічний супровід позааудиторної роботи – це особливий позанавчальний педагогічний вплив на особистісне професійне зростання май-

бутніх інженерів за внутрішніми стимулами, на прояв ними ініціативи, додаткових професійних зусиль, пізнання вершинної соціальної значущості й доцільності управлінської культури гуманістичної спрямованості в умовах майбутньої інженерної праці, на відчуття в ній себе господарем і відповідальним за неї.

Усе це вимагає педагогічного супроводу позааудиторної роботи, побудованого на основі організації широкої соціально-інтелектуальної включеності майбутнього інженера в неформальні позанавчальні дії й дискурсивні розмірковування, у різноманітні заходи за власною ініціативою, де студент є шукачем додаткових знань і практичного досвіду на основі власної зацікавленості, виявлення нового продукту мислення та професійної діяльності. Ракурс відбору необхідних для цього заходів – максимум науковості й простоти.

Тут відсутній будь-який державний стандарт і обов'язковість. Головне тут – мета, повсякчасна переконлива демонстрація місіонерської ролі вміння, навички, практичного досвіду, оригінальний, випереджальний розвиток професійного мислення, підвищені вимоги до управлінських питань, до культури їх практичного подання й використання.

Позааудиторна робота в залізничному ВНЗ має бути спрямована за будь-яких умов на залучення студентів до інженерної продуктивної практичної діяльності, на стимулювання намірів впливу на її вдосконалення за рахунок високої культури управлінської поведінки та взаємодії з людьми, спрямування своїх дій на досягнення взаємозмін у професійній інженерній діяльності.

Позааудиторна робота у ВНЗ має великі й досі невикористані для цього ресурси, враховуючи особистісні якості студента, його потреби й інтереси, задовольняючи практичні вимоги обраної професії.

Як показує практика, такі важливі для формування управлінської культури складові, як здатність висловлюватись, прогнозувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, планувати, організовувати, брати участь у постановці мети, розвивати й обґрунтовувати можливі гіпотези тощо в процесі вузівського навчання, під час лекцій або семінарських занять неможливі в умовах скорочення лекційного матеріалу та збільшення обсягу самостійної роботи студентів у загальному балансі часу, відведеного на засвоєння дисциплін, коли постає проблема якомога компактнішого викладу теоретичного матеріалу.

Зрозуміло, що саме позааудиторна робота є тим соціально-педагогічним інструментом, який має наближати студентів до бажаного суспільного ідеалу й результату завдяки виявленню дійсно управлінської культури. В. Сухомлинський зауважує, що інтелігентна людина має навчитись “тонко, тактовно, душевно, обережно, співчутливо, дружелюбно, по-доброму, без будь-яких упереджень проникнути в духовний світ, підтримати людину, утвердити в неї думку про справжнє безсмертя людського духу, людської душі” [4, с. 473].

Це має стати кредом життя й професійної діяльності інженера залізничного транспорту. Інженер з високим рівнем управлінської культури може впроваджувати в професійну діяльність сучасні інновації, прогнозувати їх наслідки, а також вести за собою, бути відповідальним за людей.

Управлінська культура студентів у позааудиторній роботі, зокрема прогностична суть її самоформування, виявляється, передусім, під час хвилюючої зацікавленості діяльністю людей, самостійних роздумів, порівнянь теорії з практикою, отримання нових уявлень і умовиводів про значення управлінської культури в покращенні свого майбутнього професійного життя, яке може відбутися за певних гідних управлінських дій. Такі можливості може надати тільки позааудиторна робота за певних педагогічних умов. У цьому ми вбачаємо призначення цього дослідження – розгортання й поглиблення її впливу на формування управлінської культури майбутнього інженера, на подолання тих обмежень, які й надалі можуть перешкоджати особистісному зростанню, зокрема такі, як: невміння керувати собою, наявність розмитих особистісних цілей і цінностей, призупинений саморозвиток, поспіх і стрес, відсутність винахідливості в прийнятті управлінських рішень, взаємодії з людьми тощо.

Тому пріоритетними напрямками формування управлінської культури інженера залізничного транспорту в позааудиторній роботі серед випереджальних завдань мають бути:

- згуртування майбутніх інженерів навколо важливих для спеціалізації та професійної діяльності управлінської культури;
- розроблення критеріїв наявності управлінської культури як складової професіоналізму;
- постійне дослідження типових труднощів, які зазнають інженери залізничної галузі в процесі виконання своїх службових обов'язків, не знаючи й не володіючи управлінськими функціями;
- ознайомлення з методами запобігання конфліктів, надмірних психічних і фізичних навантажень;
- виявлення факторів, які негативно впливають на виконання функціональних і управлінських обов'язків;
- виявлення та розвиток мотивів, які забезпечуватимуть повноцінне оволодіння професійно-управлінською діяльністю;
- визначення особистісної кризи на різноманітних стадіях професійної та кар'єрної зрілості;
- проведення психологічної експертизи окремих організаційних змін, управлінських новацій, виявлення характеру їх впливів на особистісне й професійне становлення спеціаліста;
- забезпечення підготовки студентів до роботи на першому етапі професійної діяльності на рівні “інженера-початківця”.

З огляду на особливу відповідальність інженера залізничного транспорту в забезпеченні діяльності підприємства (установи, закладу) шляхом координації дій працівників, ураховуючи при цьому наявну формальну та

неформальну її складові, формуючи корпоративний дух, встановлюючи доцільні відносини повноважень вищих і нижчих рівнів управління, забезпечуючи можливості розподілу та координації виробничих завдань, пов'язаних зі змістом, формами, методами організації діяльності з досягненням прогнозованих результатів, інженер залізничного транспорту демонструє свою готовність до професійної діяльності й достатній рівень управлінської культури.

Таким чином, управлінська культура інженера залізничного транспорту передбачає залучення таких соціокультурних чинників, такого стилю професійної діяльності, який надає залізничникам максимум свободи у виборі варіанту вирішення виробничих проблем; забезпечує їхні права для прийняття оптимальних рішень у різних життєвих ситуаціях. Управлінська культура інженера спрямована на створення максимальних умов самовизначення, саморозвитку й самовдосконалення на основі загальноприйнятих цінностей. Учасники цієї діяльності мають розуміти управлінську культуру як особливий вид допомоги людині в пошуку шляхів вирішення протиріч і особистісного розвитку, створенню атмосфери свободи, самоповаги й творчості.

В умовах виробничого колективу для інженера важливим є передбачення чітко відібраних функцій кожного структурного елемента культури управління, зокрема: розгляд і затвердження конкретних заходів, здійснення контролю за їх виконанням. Інженер залізничного транспорту готує документи директивного й нормативного характеру, бере участь у організації громадських заходів та індивідуальних зустрічей, визначає стратегію, спрямовану на задоволення потреб і мотивів набуття професійної кваліфікації в залізничній галузі, здійснює основну за обсягом і змістом організаційну роботу, має своє бачення, як забезпечити умови для виявлення та розвитку творчих здібностей залізничників.

Отже, на практиці управлінська культура інженера залізничного транспорту є абсолютною цінністю, яка включає особистісну й професійну відповідальність, доброту, соціальну справедливість, почуття власної гідності й повагу до іншої людини, терпимість, увічливість, порядність, готовність зрозуміти інших і допомогти їм.

Таким чином, управлінська культура – це дієвий механізм прискорення адаптації інженерних кадрів до розвитку залізничного транспорту. Це означає, що сучасний і майбутній інженер має бути і “капітаном команди”, і професіоналом, і помічником, і захисником, і координатором, і посередником, і фасилітатором, і організатором інших, нових форм життя в існуючому середовищі, нової взаємодії, щоб протистояти труднощам у процесі розвитку.

В університеті в умовах позааудиторної роботи професійної підготовки цьому сприяють: продумана система її планування, організація спостережень, сумісне обговорення результатів діагностики, постійне неформальне спілкування зі студентами, створення максимальних умов для творчого самовизначення, саморозвитку й професійного самовдосконалення на основі нових життєвих цінностей.

Нині сучасні університетські керівники мають глибоко розуміти міркування А. Тойбні про те, що людина досягла надзвичайних успіхів у сфері інтелекту та “ноу-хау”, але є бідною в царині духу та культури, і це найбільша трагедія життя: чим менше людина розвивається в матеріальній і духовній сферах, тим духовний аспект життя є важливішим для людського добробуту (навіть матеріального) [5, с. 154].

Але, за результатами нашого діагностичного дослідження, усе це здійснюють в університетах фрагментарно, спонтанно, як випадок, тому що студенти технічних вузів не готові до “самовиявлення управлінської культури як високого рівня професіоналізму інженера залізничного транспорту”. Немає сьогодні жодного інституту, продуктивна діяльність якого не залежала б від якості управлінської культури громадян, завдяки якій здійснюється і горизонтально, і вертикально мобільність залізничних кадрів.

Позааудиторна робота репрезентує таку частку університетської освіти, яка додатково впроваджує до викладання спецдисциплін значні компоненти культурологічної підготовки, тим самим сприяє розвитку управлінської культури, моральних якостей, громадянської позиції інженера, який, крім власних, відчуває інтереси й думки інших, є завжди на варті порядку, забезпечує раціональну поведінку й ціннісно раціональні дії всіх, не створює напруги навколо себе тощо.

На цих засадах ми розробляли експериментальну *“Комплексно-цільову загальноуніверситетську програму формування управлінської культури студентів у позааудиторній роботі”*.

Мета програми – оволодіння майбутніми інженерами управлінською культурою як важливою складовою професіоналізму.

Розділи програми:

1. Характеристика наявності управлінської культури, управлінських і прогностичних умінь у випускників університету та типових труднощів у професійній діяльності за проектом “Новий спосіб життя інженера залізничного транспорту в третьому тисячолітті”.

2. Забезпечення низки організаційно-педагогічних умов, зокрема створення мережі позааудиторних заходів, спрямованих на стимулювання активного самовиявлення студентами управлінської культури за програмою “Обираємо собі зміст проєктивної діяльності з урахуванням своїх інтересів і можливостей, специфіки факультету”.

3. Розширення кола наукових досліджень студентів, упровадження їх у життя в процесі неперервного зв’язку навчального закладу з виробництвом, морально-матеріальне стимулювання виконання наукових робіт з управління працюючих студентів.

4. Залучення відомих діячів залізничної галузі, керівників підприємств, учених, організаторів виробництва до формування у студентів управлінської культури.

5. Новітні інформаційні технології на службі позааудиторної роботи. Демонстрація фільмів про видатних керівників ВНЗ, лауреатів Держав-

ної премії, міністрів, заступників міністрів, начальників залізниць, керівників Укрзалізниці та великих підприємств, почесних залізничників, учених у галузі управління процесами перевезень на залізничному транспорті.

6. Організація “Школи молодого управлінця” з використанням захоплюючих ігор, зустрічей, клубних форм і конкурсів на основі цінного досвіду, набутого відомими в Україні інженерами, випускниками залізничних університетів.

7. Проведення прилюдних захистів дипломних робіт студентів, демонстрація досягнень переможців олімпіад.

8. Налагодження творчих діалогів викладачів і студентів на філіалах кафедр на виробництві.

9. Зустрічі з редакторами наукових збірок і журналів з проблем управління масштабними залізничними процесами “Вісник економіки транспорту та промисловості”, “Інформаційно-керуючі системи на залізничному транспорті” тощо.

10. Використання комп’ютерних технологій для підвищення культури управління залізничним транспортом.

Розроблення цільової комплексної програми формування управлінської культури ми здійснювали на основі авторського визначення управлінської культури та наявності її ознак у майбутнього інженера залізничного транспорту, аналізу інформації про формулювання її та організації окремими підрозділами, які відповідають за позааудиторну роботу, упорядкування сукупності конкретних цілей, що відображає підпорядкованість і взаємозв’язок усіх її складових, типових складностей, перешкод, що заважають її досягненню; визначення осіб, що забезпечуватимуть виконання програмних заходів; розроблення системи контролю за реалізацією програми за принципом: “що необхідно було зробити, чого досягти”.

Після побудови “дерева” для кожної з виділених цілей було визначено ті недоліки, перешкоди, ускладнення, умови, що перешкоджають досягненню цих цілей і, у свою чергу, визначають зміст наступної діяльності, а їх усунення означає досягнення конкретних установлених цілей.

На наступних етапах було сплановано конкретні заходи, спрямовані на усунення виділених перешкод, термін їх усунення, отже – на досягнення певних цілей, визначення виконавців програмних заходів у визначений час і розроблення системи стимулювання реалізації програми.

У зв’язку з тим, що формування управлінської культури майбутнього інженера є складовою розвитку його професіоналізму, роль і значення реалізації експериментальної програми полягає в гарантованому педагогічному й методичному забезпеченні виділених нами таких важливих напрямів організації позааудиторної роботи:

1. Використання управлінської культури в процесі вирішення конкретних інженерних проблем.

2. Залучення студентів до наукового обґрунтування засобів дієвого впливу управлінської культури на успішний захист інженерних нововведень.

3. Демонстрація високопрофесійного виявлення сучасним інженером управлінської культури на виробництві в подоланні невдалих управлінських позицій його керівників.

4. Групові та індивідуальні консультації спеціалістів-психологів залізничної галузі з професійного використання управлінської культури в процесі вирішення конфліктних ситуацій.

5. Ознайомлення студентів з варіантами подолання організаційного безладу на виробництві та невдалих управлінських позицій керівників адекватними управлінській культурі методами професійного впливу.

6. Презентація випускникам університету залізничного транспорту прикладів високого рівня управлінців, випускників останніх років на ринку праці тощо.

У процесі розроблення комплексної програми позааудиторної роботи вищого технічного навчального закладу проаналізовано й узагальнено український і зарубіжний досвід її організації та функціонування, результати якого підтвердили, що на офіційному рівні західних ВНЗ теж вказують на важливість позааудиторної роботи в професійній підготовці інженерних кадрів і на слабкість їх підготовки до роботи у великих групах (ідеться про відсутність у інженерів управлінських і лідерських навичок) [6, с. 167–180].

Дослідниця С. Понікоровська, вивчаючи роль позааудиторної роботи в професійному формуванні інженерів в університетах західних країн, доводить, що життя студента, як українського, так і західного, балансує між навчанням і позанавчальним життям. Проте навчання – це не тільки кредити й оцінки. Усі дисципліни потребують чогось більшого, ніж можуть дати лекції, особливо це стосується інженерних професій.

Оскільки майбутні інженери забезпечують технологічний бік функціонування суспільства, вони мають бути готовими подолати будь-які труднощі. Саме тут позанавчальна діяльність може бути додатком до академічної освіти. Це факультативна діяльність, яку зазвичай не оцінюють у балах – її проводять у вільний час студента, але водночас вона є дуже корисною для його особистісного розвитку. Позаплановою діяльністю вважають усю діяльність поза навчальним планом, яка сприяє саморозвитку студента.

Європейські університети пропонують широкий діапазон видів діяльності, серед яких є радіостанції, політичні клуби, соціальні клуби (такі як асоціації для згуртування нових студентів, волонтерська робота, клуби майстерності (фотографія, ремесло), технічні клуби (наприклад, для тих, хто цікавиться Linux), спортивні [1, с. 559].

Назвемо лише найбільш поширені їх форми: різноманітні свята професій, посвячення в інженери, олімпіади, виставки, вікторини, конкурси, змагання, спортивні зустрічі, фестивалі, огляди, зльоти, КВК, театралізовані вистави та карнавали, диспути й науково-практичні конференції, круглі столи, подорожі та експедиції, заочні подорожі, екскурсії до міст-героїв, на промислові підприємства, телемости дружби, зустрічі з цікавими людьми, екологічні операції, тижні музики, техніки, театру, недільники, концерти тощо.

Висновки. Отже, найкращий ефект дає використання позааудиторних форм роботи з метою пробудження у студентів інтересів до управлінської культури, мистецтва, до професії та самих себе. Але методика їх проведення досить складна й специфічна, вона вимагає від педагогів урахування багатьох важливих психологічних закономірностей і факторів, які ще необхідно ґрунтовно досліджувати.

Список використаної літератури

1. Понікорівська С. В. Позааудиторна діяльність у вищих технічних навчальних закладах Західної Європи / С. В. Понікорівська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов.ред.) та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – Вип. 28(81). – С. 558–563.
2. Рубинштейн С. Л. Принципы творческой самодеятельности / С. Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. – 1986. – № 4. – С. 101–109.
3. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З. І. Слепкань. – Київ : Вища школа, 2005. – 239 с.
4. Сухомлинский В. А. Человек – высшая ценность / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения : в 5 т. – Киев : Радянська школа, 1980. – Т. 5.
5. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории / А. Дж. Тойнби. – Москва, 1995.
6. Engineering Graduates' perceptions of how well they were prepared for work in industry / R. Martin, B. Maytham, J. Case, D. Fraser // European Journal of Engineering Education. – 2005. – Vol. 30. – № 2. – P. 167–180.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2016.

Сущенко Р. В. Формирование управленческой культуры студентов железнодорожных вузов средствами внеаудиторной работы

В статье раскрыты актуальность и педагогическое значение внеаудиторной работы в формировании управленческой культуры у будущих инженеров железнодорожного транспорта, причины ее неэффективного влияния на развитие общей и управленческой культуры, профессионализма выпускников железнодорожных вузов.

Ключевые слова: внеаудиторная работа, управленческая культура, преподаватель, формы внеаудиторной работы, железнодорожные высшие учебные заведения.

Sushchenko R. Formation of the Management Culture of Railway University Students Extracurricular Means

In the article the urgency and pedagogical value extracurricular work in shaping the future management culture of Transportation, because of its ineffective impact on the development of general culture and professionalism train graduates high school.

Extracurricular work represents itself a share of university education, which in addition to teaching introduces significant component of cultural training, thus contributing to the development of management culture, integrity, civic engineer who hears the interests and views other than their own needs, he is always on the watch status procedure destroys the struggle between clans, groups, individuals, providing rational behavior and actions of all rational value, not creating tension around him more.

Due to the fact that the formation of administrative culture of the future engineer is part of his professional role and importance of implementing the pilot program is guaranteed pedagogical and methodological provision of selected us for these important areas of extracurricular work: use of management culture in solving specific engineering problems; attract students to scientific justification means effective exposure management culture in the successful defense engineering innovations; demonstration identify highly modern management culture as an engineer in the production failed to overcome its administrative position managers and others.

Key words: testing work, management culture, teacher of extracurricular forms, rail universities.